

Emlékek Szabolcs-Szatmár-Bereg megye könyvtáiról, könyvtárosairól*

Ha felteszem magamnak a kérdést, milyen joron merészelek egyáltalán megszólalni e város és táj könyvtáiról-könyvtárosairól, a válaszáért pontosan ötven évet kell visszalépnem a múltba. Látom magam 1950. december 11-én. Egy komp hideg vaskorlátjába kapaszkodom, másik kezemben öreg bőrpönd, benne a „legénybútor”: fehérműk elegye és egy hadifogságot megjárt katonapokróc. Jobboldalt az amerikaiak által 1944-ben szétbombázott Duna-híd, rajta a helyreállításon dolgozó munkások, előttem a ködből lassan kibontakozó városkontúrok, zsebemben egy fűzőgépkapcsos, vékony másolópapírra gépelt ügyirat: Kinevezem a Bajai Városi Könyvtár vezetőjévé ... a 715-ös kulcsszám 3. fokozata szerinti 840 Ft-os havi illetménnyel... (Aláírás) ... tanácselnök.

Ugyanennek a valós emlékeknek más, lehetséges változata is van: ugyanezen napon, ugyanazzal a kofferral állhattam volna a nyíregyházi vasútállomás előtti ligetben is, hogy a felszakadozó ködben megpróbáljak eligazodni, merre lehet a Nyíregyházi Körzeti Könyvtár épülete. Az ötven év előtti valódi és elképzelt kép története, magyarázata a következő:

Az 1946–1949-es tervek szerint az országban felállítandó 60-70 körzeti könyvtár és a létesítendő városi könyvtárak leendő személyzetének sürgős kiképzését a Népművelési Minisztérium az 1949 végétől szervezett hathetes tanfolyamokon kívánta megvalósítani. E – főleg ideológiai-politikai sulykolást, némi irodalmi ismereteket és egészen csekély könyvtárkezelési alaptudni-valókat nyújtó – gyorstalpalókon különleges társaság verődött össze: a tanyáról frissen érkezett, kevés iskolai osztályt végzetekből az olvasni szerető gyári munkásokon keresztül a csekély számú, jobbára hajótörött értelmiségiekig mindenki megtalálható volt ott, akit derék, jámbor, megbízható „kádereként” odaküldtek, vagy aki – sorsában egy nyugodt állás segítségével változást remélvén – maga kezdeményezte iskolára küldését. A tanfolyam végeztével, 1950 augusztusának utolsó napjaiban a Báthori u. 10. szám alatti minisztériumi épületben történt meg a végső „káderezés”. A könyvtárosztály vezetője, *Horváth Vera* volt ott az élet-halál döntnöke, egy a Szovjetunióból visszaérkezett emigráns, mögötte a harmincas évek koncepciós pereit, a nagy tisztogatások emlékei és az itthoni kopírozás friss élménye: a Rajk-per. Ma már tudom, hogy ő is az életet féltette, rettegett olyan helyzetbe kerülni, amelyben az általa kiválasztottak esetleg feltűnnek egy-egy későbbi per vádlottjaiként. Az ilyen, perbeli szereplők elsősorban az értelmiségi habitusú, megjelenésű vagy háttérű egyének lehettek a tanfolya-

* *Elhangzott az 50 évesek a Szabolcs-Szatmár-Bereg megyei közkönyvtárak című, a Nyíregyházi Körzeti Könyvtár létesítésének fél évszázados jubileuma alkalmából rendezett ünnepi összejövetelen 2000. december 11-én, a Megyeháza dísztermében, Nyíregyházán. A szerző által némileg rövidített szöveg.*

mi könyvtárosjelöltek közül. Nem lévén sem párttag, sem MADISZ-, illetve DISZ-tag, de lévén „éltanuló” a tanfolyamon, személyemet illető döntése nem volt elutasító, ám a többiek javaslata ellenére nem a Népkönyvtári Központba helyezett, hanem minél messzebb óhajtott tudni Pesttől. Alkalmasnak látszott a jó távoli Nyíregyháza, ahol a nemrég alakult körzeti könyvtárban a nagyon mutatós, de szakmailag teljesen laikus, ráadásul sokat hiányzó fiatalasszony, *Pristyákné* mellett-helyett szervezőkönyvtárosként, ahogy akkoriban mondták: „utazókönyvtárosként” nekem kellett volna megvalósítanom a „kultúrforradalmat”, fellendítenem az „olvasómozgalmat”, rendbe tennem Szabolcs-Szatmár egész könyvtárügyét. A kinevezési javaslatot a Népművelési Minisztérium el is küldte, a nemrég alakult megyei tanács azonban bizonyára nem szívelte a mindig gyanús értelmiségieket, mert azóta is hiába várom, mikor lehetek kinevezett könyvtáros Szabolcs-Szatmár-Beregben. (Magunk között legyen mondva: most már egy itteni címzetes könyvtárosi ranggal is megelégednék.)

Visszatérve az elszalasztott 50 év előtti lehetőségre és a valóságos dunai átkelésre, hadd jegyezzem meg a kegyetlen kor irracionálisára, kiszámíthatatlanságára jellemző különös, pozitív adalékként: a Bajai Városi Könyvtár vezetőjévé történt kinevezésemnek a postás által bedobott papírját úgy találtam meg kaposvári házunk bejárati kapuja mögött a havon, hogyan előtte soha nem jártam Baján, a tanácselnök soha nem látott. Hát ilyen is volt...

De szóljak immár e városról: Nyíregyházára és a megyébe először 1952 nyarán jutottam el, már mint a Népkönyvtári Központ munkatársa. Igaz, csak bekukkantottam ide, mint Bolond Istók Debrecenbe. A Központi Statisztikai Hivatal könyvtárügyekkel foglalkozó munkatársa, *Szabó András Endre* hozott magával a hivatal piszkosdrapp Pobjedáján, hogy kipuhatoljuk: a könyvtárak kötelező statisztikai számbavétele megtörténik-e a kitűzött, rövid határidőre. Nyíregyháza feltűnően jó benyomást tett rám. Az akkori általános közületi és egyéni elszegényedés idején, amikor még az olyan, patinás dunántúli városok is, mint Pápa a kopottság, a kezdődő lepusztultság képét mutatták, Nyíregyháza szinte oázisnak tűnt derűs színeivel, dús növényzetével, parkjainak, szobrainak gazdagságával. A város iránti rokonszenvemnek máig érvényes oka lehet ez az első benyomás.

A könyvtárak akkori állapotáról korántsem ilyen jók az emlékeim: Mátészalkáról máig tartó illatként az orromban érzem a körzeti könyvtári otthonná rangosított cipézműhely-cipőkereskedés átható odörjét; Nyíregyházáról arra emlékszem, hogy *Somogyi Jolika* – aki az akkori Cukor utcai pedagógiai főiskola könyvtár szakán évfolyamtársam volt – az olvasók kiszolgálása mellett miként küszködik magára hagyottan az államosítások, elkobzások következtében odahordott-odamentett könyvanyag feldolgozásával valami kultúrházi színpadszerűségen, amit akkor éppen városi könyvtárnak neveztek; a körzeti könyvtár pedig, amely 1952 végén a városi könyvtárral egyesítve megyei könyvtárrá volt hivatott rangosodni, milyen alkalmatlan helyen és milyen szakmai rendtelenségben készült-nem készült új szerepére a Benczúr tér – akkor Sztálin tér – 3. szám alatti földszintes polgárházban. Ez mindenre alkalmas volt, csak könyvtárnak nem, mégis csaknem negyed századig, 1975-ig a megye vezető könyvtári intézményének „otthona” maradt.

1975-ről jut eszembe: a program szerint 50 éves jubileumot ünneplünk itt és most, de talán nem haragszanak meg, ha én még szólni fogok egy másikról, egy 25 évesről, a megyei könyvtár új otthonának 1975. október 29-én történt felava-

tásáról, pontosabban ennek előzményeiről, amikben részem volt. Akkor európai színvonalúnak számító épületről lévén szó, bűn volna említetlenül hagyni e jeles alkalommal e jeles évfordulót.

Am előbb ismerőseimről-barátaimról néhány mondatot. Humorosat-derűset és szomorút egyaránt. Csak az eltávozottakról szólok, akiknek köszönhetek egyet-mást: egyiknek néhány vidám percet, másiknak élettapasztalatokat arról, hogyan igen vagy éppenséggel hogyan nem. Kezdjük a sort népkönyvtárosokkal: *Hegedűs Gábor*, Ökörítőfülpös. Politikus csizmadiának mondanám, ha nem borbély lett volna. Az ötvenes évek jellegzetes alakja. Szemüveges, nagy fej, kis termet, lelkes mindent vállalás ravaszkodással párosulva. A könyvtár érdekében kér, de néha követelődik is, mindenütt fellép, ahol valami támogatás „leeshet”. A *Könyvtáros* c. folyóirat állandó „levelezője”. Panaszkodik a lapnak, hogy a községi tanács nem gondoskodott a népkönyvtár téli fűtéséről. A Könyvtáros pedig saját nélkülözhetetlenségét demonstrálandó siet segíteni. 1953 januári számában büszkén közli „A Könyvtáros elintézte” rovatában, hogy a Népkönyvtári Központtal 200 forintot utaltatott ki a könyvtár számára. (Ne nevéssünk, 1952/53 telén ennyi vagy nem sokkal több pénzből valóban lehetett fűteni egész szezonban a falusi könyvtárszobát!) Hegedűs Gábor a szerkesztőséget többször felkeresi, ilyenkor óvatosan a falu valódi helyzetéről is elejt néhány felvilágosító mondatot. A szerkesztőségbe kerülésem után mesélték, hogy legutóbb egy nagy elbeszélésbe merültében még a fogsorát is ott felejtette az asztalon – úgy kellett postán utána küldeni...

A hatvanas évek Könyvbarát-mozgalmának tipikus alakja volt a gulácsi *Babinecz Mihályné*, Erzsi néni. Felolvasott a dohányosiműtőben, a disznótorokon, író-olvasó találkozókat szervezett, nagy vendéglátásokkal körítve, ahova szívesen jártak a pestiek. Szeretett írni is, levelei a *Könyvtáros* 1963-as és 1966-os évfolyamaiban olvashatók. Hadd idézzek egyik írásából, a *Könyvtáros* 1966. áprilisi számából:

„...remélem, hogy az új ötéves tervben minket, a művelődés sarzsi nélküli katonáit, a falusi tiszteletdíjas könyvtárosokat is észre fogják venni. Az országos statisztika azt mutatja, hogy a könyvtárosok munkája a felduzzadt állomány és a nagyobb igénybevétel következtében 30–40%-kal nőtt. Nálam 140 kötetes volt a könyvtár és most van 2800 kötet, az évi forgalom pedig 7–8000 kötetre emelkedett. Hol van itt a 40%? Többször megkérdezik olvasóim, hogy ezért a munkáért mi a havi bérem. Megmondom, hogy 113 forint. Megvallom, hogy sokan sült bolondnak titulálnak emiatt. Az előző években mindig kaptam év végén 1000 forintot meghaladó teljesítménydíjat is. Az idén ez elmaradt. Megpróbáltam tiszteletdíjam felemelését kérni, de a megyei könyvtár azt válaszolta, hogy nincs rá remény.

A községi tanácsnál egyszer azzal fogadott a pénzügyi vezető, hogy: – no, Erzsi néni, mától fogva felemelt tiszteletdíjat kap. Azzal a borítékba tett tiszteletdíjat ünnepélyesen felállva, félkézzel magasra emelte és úgy adta át. Mindnyájan derültünk a leleményességén, mert tényleg felemelte, de én egy kicsit mégis szégyenkeztem magamban...”

Ezek után a megyei könyvtárosokról: Említettem, hogy a megyei könyvtár milyen nehezen indult, kezdve körzeti könyvtári korszakától. Egyik látogatásomkor például a megyei könyvtár címleltárkönyvében, amelyben ugyebár minden könyv – füg-

getlenül a példányszámától – egyedileg, külön-külön kell, hogy szerepeljen, egyetlen tételszám alatt a következőket olvastam: „A nyírmadai népkönyvtár anyaga, 164 kötet”. A könyvtár belső rendbetétele *Sárdi Béla* időszakához-nevéhez fűződik. Komoly, megfontolt tanáremberként tanulta és tanulta meg a szakmát. Kár, hogy – emlékezetem szerint – csak két-három évig állt a könyvtár élén. Tudomásom szerint 1956 miatt kellett távoznia. (És itt zárójelben hadd jegyezzem meg: Tudják-e a mai könyvtárosok, hogy ’56 után hogyan fejezték le a szakmát? Minden foglalkozási ág a maga társadalmi értékét felszófolandó szinte hivalkodik 1956-os veszteségeivel, a miénk meg nem végzett semmiféle számadást. Most, hogy hirtelen megpróbáltam számba venni áldozatainkat, kiderült: a könyvtárügyet valósággal letaglózták. Megszűnt a minisztériumi könyvtári főosztály önállósága, osztályként és harmadnyi részterületként betagolták a nagy népművelésbe. Leváltották a Nemzeti Könyvtár, az Akadémiai Könyvtár, a Műegyetemi Könyvtár és a Gödöllői Agrártudományi Egyetemi Könyvtár vezetőjét – ez utóbbit, *Kosáry Domokost* súlyos ítélettel be is börtönözték –, a 19 megyei könyvtárból 8-nak leváltották a vezetőjét, s közülük hármat szabadságvesztéssel sújtottak; a városi és a járási könyvtárvezetők közül pedig még számba sem lehet venni a menesztettek sokaságát. Ráadásul a megtorlás elől sokan külföldre távoztak, mások – különösen az utolsó években egyetem-főiskolát végzett járási könyvtárvezetők – a retorzióktól félve otthagyták állásukat, és megpróbálták eltűnni a fővárosban, valamint a nagyobb városokban...)

Sárdi Béla utódjának, *Gacsó Lászlónak* könyvtárosi pályafutásánál érdekesebb a későbbi sorsa. Könyvtárosként kenetes, „népművelős” stílusa miatt nehezen fogadta be a szakma. Később, a fővárosba kerülvén, filmbe illően rátalált egy éppen szabadnapos dél-amerikai konzulnő, aki magával ragadta a felső tízezerbe és a nagyvilágba. Így – egy diplomatanő férjeként – parolázhatott például Izraelben az éppen ott járó amerikai elnökkel is. Élete végén ismét megyei lakos volt, és én reméltem, hogy összekötéseit felhasználva legalább egy kis pénzt szerez majd nélkülöző könyvtárainknak külföldi alapítványoktól vagy hálára szomjazó magánosoktól. Ha voltak is ilyen szándékai, korai halála megghiúsította reményeimet-reményeinket.

De ne csupán megyei igazgatókról beszéljek. Feltűnik előttem *Bory Zsolt* arca. Beosztott könyvtáros a megyei könyvtárban, emellett civilben költő-író, mellékesen pedig nagyszerű ismerője és szerelmese a szabolcsi–szatmári–bereg-i tájnak. A legjobb értelemben vett idegenvezető. Egyszer, 1976-ban a Könyvtártudományi és Módszertani Központ autóbuzos kirándulásán ő ismertette meg velem-velünk az itteni értékeket, gazdag hagyományokat. Egyébként róla mindig az jut eszembe, hogy bármilyen beosztásban dolgozzék is egy könyvtáros, ha van benne szakmai méltóság, nem lehet meg a kis haza, a „szülőtte föld” alapos ismerete nélkül.

Hadd szóljak most két járási, majd városi könyvtárvezetőről-igazgatóról. A mátészalkai *Áts Józseffel* 1948-ban néhány hónapig egy teremben laktam az Állami Kollégiumban, mely a híressé vált Kilián-laktanya épületében volt, majd – szerinte – én indítottam el a könyvtárospályán, amikor egy, Tamásiban 1952-ben történt véletlen találkozásunk alkalmával rábeszéltem a könyvtárosságra. Ő tanár volt a Tolna megyei járási székhely gimnáziumában, és én csak a találkozás tényére emlékszem, részleteire nem. Mátészalkán iskolai könyvtárosból, majd megyei szakfelügyelőből lett városikönyvtár-igazgatóvá, és még mindkettőnk nagy öröme, elégtétele lehetett a cipésműhelyszagot elfeledtető, színvonalas könyvtáráépület, amelyből ő jó érzéssel vonulhatott nyugdíjba.

Általánosan ismert, népszerű figurája volt a könyvtáros-társadalomnak a tisztelőki *Doszlop Miklós*. Valószínűtlenül cingár alak, ennek megfelelő hang, aranszegélyes szemüveg és állandóan anekdotázó, szellemes szöveg – ez a derűt fakasztó megjelenés szinte minden társaságban a központban jelölte ki helyét. Azt már csak kevesen tudták róla, hogy az országban ő építette fel az első, szabadpolcosnak is alkalmas, kellő alapterületű járási könyvtárt, és azt, hogy az állandó mókázásra való hajlandóságával jól titkolta mély műveltségét, valamint az anyanyelv magas színvonalú értését és művelését. Ő figyelmeztetett például arra, hogy a „férőhely” és a „hely” kifejezések helyes használatára mennyire kell ügyelni: a tehénistállóban és a könyvtári raktárban *férő*helyek vannak, az Operaházban és a könyvtár olvasótermében „csak” *hely*ek. Nyelvi finomságokra és hajlításokra érzékeny szerkesztőként megfogadtam intését, és amikor alkalmazom, illetve figyelmeztetek másokat, a Miki angyszárnyának suhogását vélem érzékelnem fejem fölött...

Doszlop Miklós műveltségét a franciás, elegáns jelzővel illelhetném, s még inkább *Merkovszky Pálét*, aki főiskolai könyvtári igazgatósága előtt a megyei könyvtár igazgatóhelyettese volt. Jobb sors vagy ambiciózusabb, céltudatosabb, szigorúbb életvitel mellett egyetemi tanár is lehetett volna belőle tehetsége alapján. A sorsát és Doszlop Miklósét meghatározó törésvonalról nem az én tisztem szólni, amint a nemrég elhunyt „néptanító”, *Tripsánszky Jenő* lényének és megyei-könyvtár-igazgatói működésének ellentmondásosságairól sem. A megyei könyvtár új épületének 25. avatási évfordulója ürügyén – utolsó történetemként – a megyei könyvtár felépítésének néhány ismeretlen epizódjáról, a Tripsánszky Jenővel és Merkovszky Pállal közösen kifejtett erőfeszítéseinkről szólnék, azzal a megjegyzéssel, hogy a könyvtárat végül is tető alá hozó *Horváth Gabriella* szakmai közszerzetnek örvendett lényéről valamilyen – például születési vagy halálozási – évfordulója kapcsán külön kellene megemlékeznie volt kollégái népes seregének, hisz őt az összejövetelünkön jelen lévők többsége még ismerte, ismerhette.

Tehát: adalékok az 1975. október 29-én felavatott megyei-könyvtár-épület megszületésének előtörténetéhez:

A hatvanas évek második felében vagyunk, az első könyvtárépítési hullám tetőzése után. Felépült a kaposvári és a tatabányai megyei könyvtár 1964-ben, a salgótarjáni és a zalaegerszegi 1966–1967-ben, épül a szombathelyi (felavatták 1970-ben) és a miskolci (ez 1972-ben készült el). A kaposvári az első, nagy szabadpolcos terekkel kialakított, korszerű épület, a miskolci viszont a maga 4600 négyzetméterével igazi léptékváltást képvisel: több mint kétszerese a kaposváriknak és majdnem duplája a szombathelyinek. Közben azonban történt valami: még el sem készültek az első, új épületek, amikor a Művelődésügyi Minisztérium néhány előadója, megijedvén a fantáziájukban „futballpályaszerűnek” tűnő, emiatt belakhatatlannak ítélt könyvtárbelsőktől, könnyen beleegyezett abba, hogy a mindenkori fukar pénzügyérek a tervezett építkezések programjait 20–25 százalékkal csökkentse. Így zsugorodott például a salgótarjáni 1000 m² körüli, a zalaegerszegi pedig ennél nem lényegesen nagyobb értékre, ennek következtében mindkettőből kiszorult a gyermekkönyvtár. A nyíregyházi könyvtárosok és a tervezésbe bevont központi szakértők – köztük *Sallai István*, az Országos Széchényi Könyvtár, Könyvtártudományi és Módszertani Központ országosan elismert szaktekinvélye – a meggyőzött illetékes megyei vezetők egyetértésével 3300 m² alapterületű könyvtárra készítettek programot. Jól emlékszem arra a találkozásra, amelyen Sallai István sugárzó arccal újsá-

golta, hogy a nyíregyházi az első megyei könyvtári épületterv, amelynek programjában megalkuvás nélkül sikerült valamennyi fontos alapterületi igényt érvényesíteni. Úgy látszott tehát, hogy a nagyszerűnek ígérkező terv megvalósulása az akkori-
ban divatba jött szolás szerint „sínre került”. Igen ám, de közben nemcsak könyvtár-
építési, hanem MSZMP-pártházépítési hullám is végigsöpört az országon. A hazába
rendszeresen kirajzó pártbizottsági küldöttek gyakran autóztak el a szolnoki vagy a
miskolci új, kacsaláb-pártházak mellett, a szemfüleesebbek pedig a Dunántúlon a
kaposvári sokemeletest is megcsodálhatták. Olyannyira, hogy a látottak alapján
egyszer csak megkívántak egy fazonos, összkomfortos saját, új épületet is. Termé-
szetesen ehhez a régi vel valamit kezdeni kellett: eladták hát a tőlük legjobban fűg-
gő, átalak leginkább kezelhető szervnek, a megyei tanácsnak. A pártházért, amely
eredetileg a pénzügy-igazgatóság épülete volt, 6 millió forintot fizetett a megyei
tanács, amely ettől a pillanattól kezdve kénytelen volt futni a pénze után. A vásárolt
épületet mihamarabb hasznosítania kellett, emiatt gyorsan megszületett a döntés:
rengeteg pénz megspórolható, ha a könyvtárnak az új épület helyett olcsón átalakít-
ják ezt a régit. A szakmának akkorra már elege lett a zsinagóga-, a kultúrház- és az
egyéb átalakításokból, amelyek mindig csak megalkuvásokat hoztak, és hosszú tá-
von mindenkor drágábbaknak bizonyultak az új épületeknél. Ezért okoztak érthető
lehangoltságot a Nyíregyházáról Budapestre érkező rossz hírek. Azonnal szóba ke-
rült az a lépés, hogy könyvtáros-szakértők vizsgálják meg az irodaházat, és mond-
ják ki funkcionális és alapterületi alkalmatlanságát, valamint átépítésének költséges
voltát, de kétségesnek tűnt, hogy elfogadja-e a tanács a könyvtároskörökből verbu-
válódott szakértők véleményét.

Akkoriban a még le nem állított gazdaságirányítási reform („az új gazdasági
mechanizmus”) hatására bizonyos élénkülés kezdődött a közületi épületek adás-
vételében, ezért kipattant az agyamból egy piaci megoldás ötlete. Arra gondoltam,
hogy ha a megyei tanács továbbadná az épületet, visszakaphatná a vételárat, tehát
ismét hajlandó volna megvalósítani a megyei könyvtár felépítésének eredeti tervét.
Íziben levelet írtam tehát Tripsánszky Jenő könyvtárigazgatónak: derítsék fel,
mely közületek, vállalatok készülnek székházépítésre, s győzzék meg őket arról,
hogy leendő irodaházuk már készen van, mert olcsón és gyorsan, kis munkával
átalakítható. A levelem másolata nekem már nincsen meg, talán a megyei könyvtár
irattárában megtalálható az eredeti, ha nem dobták ki. A válaszokat azonban meg-
őriztem és ezennel közléteszem. Íme az első levél lényege:

*„...Javaslatod alapján megkerestem a Megyei Tanács elnökhelyettesét és a
tervosztály vezetőjét. Kértem, hogy mérjék fel azokat a vállalatokat, amelyek
irodát akarnak építeni. Amennyiben az igényeket a jelenlegi pártház kielé-
gíti, és az erre szánt építési költség a megyei könyvtár építésére elegendő,
úgy ez a megoldás célszerűbbnek látszik. Ezt a javaslatunkat az illetékesek
most vitatják... Nyíregyháza, 1969. márc. 19. Üdvözlettel Tripsánszky Jenő”*

És a második levél – pontosan egy hónappal későbbi dátummal:

*„Sikerült ismét összehozni a megyei tanácselnök-helyettesi szinten egy meg-
beszélést, melyen döntés született, ha van jelentkező a pártbizottsági épületre
vásárlás céljából, úgy értékesíteni kell. – A felmérést és tárgyalást a Megyei*

Tanács Tervosztálya végzi. Az eddigi tájékoztató szerint több a jelentkező, mint amennyi hely van. – A dolog tehát ismét úgy áll, hogy mégis megépül az új könyvtár.”

Végül is megtörtént a csoda: a megyei tanács a volt pártbizottsági épületet hasznosította, és a megyei könyvtárnak új épületet emelt. A levélváltás után hat évvel történt avatónnepségen részt vettem. Új vezetők jöttek, senki sem tudta már, volt-e és milyen szerepem az épület létrejöttében. Én sem szóltam, és egyetlen betűt sem írtam róla az avatásról beszámoló, valamint az épületet bemutató cikkemben, amely a *Könyvtáros* 1976. évi januári számában jelent meg.

Most már nincs időm elmondani, hogy a három, általam kitalált és végigküzdött könyvtárépítési akció, a *100 falu – 100 könyvtár*, a *Petőfi-emlékkönyvtár*, valamint a *30 év – 30 könyvtár* pályázat keretében ebben a megyében hány könyvtárat sikerült támogatni a többnyire megalázó módon összekunyerált forintokból. Inkább arról szeretnék szólni, milyen nagy örömmel értesültem a megyei könyvtár tervezett bővítéséről. Talán nem szerénytelenség arra kérnem az érintetteket, hogy alkalmasint olvassák el az avatáskor készült írásomat, és ha találnak benne még aktuális gondolatokat, észrevételeket, mutassák meg az építészeknek, elsősorban a belsőépítészeknek.

Az országban nincsen megye, ahol néhány könyvtár falába ne raktam volna legalább egy téglát. Szabolcs-Szatmár-Beregben többre és többet is. Ezért talán nem szerénytelenség kérnem, hogy ha élek még akkor, jelen lehessenek a kibővített, korszerűsített régi-új megyeikönyvtár-épület felavatásán.

Gerő Gyula

Polgárosodás és nyilvános könyvtárak Debrecenben*

Eleink hajdan, a múlt század közepén úgy gondolták, hogy a polgárosodás és a művelődés szinonim, egybeeső fogalmak. Széchenyi, Kossuth, Deák, Eötvös és még sok más politikus, író, tudós, művész, vagyis a kor legjobbjainak eszmevilágában e kategóriák újfajta minőséget, az előrelépés követelményét és célját jelentettek, progresszív tartalmat hordoztak, a társadalmi haladás, a demokratizálódás, az egyéni tökéletesedés folyamatát jelölték. Szilárd meggyőződésük volt (és ez gyakorlati tevékenységükben is megnyilvánult), hogy a művelődés elősegíti, felgyorsítja a polgári átalakulás történelmi feladatának megoldását és a nemzeti önrendelkezés kivívását, alkalmas a nemzeti öntudat, a hazafias érzés felébresztésére és a nemzet nagyságának, méltóságának demonstrálására. Töretlenül bíztak abban, hogy a fejlett nemzeti kultúra közvetlenül hozzájárul a „közjó” érvényre juttatásá-

* *Elhangzott 2000. november 24-én Debrecenben, az Újkerti Könyvtár fennállásának 20. évfordulójára alkalmából rendezett szakmai tanácskozáson.*